

عکس / نقطه عطف موسیقی ایران

۲۵ بهمن ۱۳۹۴ ساعت ۲۱:۲۳

این سفر که نزد پژوهشگران موسیقی به سفر لندن مشهور است، نقش مهمی در بازشناسی سیر تحول موسیقی ایرانی، به ویژه در مواجهه با سازها و موسیقی غربی دارد. پیشتر در ۱۹۰۷ و بعدتر در ۱۹۱۴ میلادی ترکیب دیگری از موسیقی‌دان‌های ایرانی برای ضبط موسیقی به پاریس و تفلیس سفر کردند، ولی...

در فروردین ماه ۱۲۸۸ خورشیدی گروهی مرکب از هشت نوازنده و خواننده که برخی از آنان از سرآمدان موسیقی ایرانی محسوب می‌شدند، به دعوت شرکت گرامافون انگلستان راهی لندن شدند. این گروه از بیست و سوم فروردین تا سوم اردیبهشت‌ماه آن سال بیش از دویست اثر اجرا کردند که صفحات و مدارک بجا مانده از آن‌ها به عنوان یکی از نخستین گنجینه‌های موسیقی ایرانی شناخته می‌شود.

این سفر که نزد پژوهشگران موسیقی به سفر لندن مشهور است، نقش مهمی در بازشناسی سیر تحول موسیقی ایرانی، به ویژه در مواجهه با سازها و موسیقی غربی دارد. پیشتر در ۱۹۰۷ و بعدتر در ۱۹۱۴ میلادی ترکیب دیگری از موسیقی‌دان‌های ایرانی برای ضبط موسیقی به پاریس و تفلیس سفر کردند، ولی این سفرها نه به لحاظ تعداد آثار بجا مانده از آنها و نه از جهت غنا و تنوع، به اهمیت سفر لندن نبودند.

تهران در سال ۱۲۸۸ خورشیدی صحنه آخرین تلاش‌های "محمدعلی شاه قاجار" در مقابله با آزادی خواهان مشروطه بود. قبل از آن، "ناصرالدین شاه" در سال ۱۲۶۵ در بازگشت از لندن فونوگراف را به ایران به ارمغان آورده بود، ولی آن هیچ‌گاه در ایران به عنوان ابزار تکثیر موسیقی و وسیله سرگرمی خانگی همگانی به کار نرفت. موسیقی اواخر دوره قاجار در انحصار دربار، افراد صاحب نفوذ و رجال سیاسی وقت بود و نوازندگان طراز اول به نهادهای حکومتی وابسته بودند و مردم فقط از موسیقی کوچه و بازار بهره می‌بردند.

تکمیل فونوگراف و اختراع گرامافون توسط "امیل برنیر" مخترع آمریکایی و تأسیس شرکت گرامافون انگلستان در ۱۸۹۷ میلادی، ضبط و تکثیر صفحه را در نقاط مختلف دنیا به تجارتی سودآور تبدیل کرد. نمایندگان این شرکت، در سال ۱۹۰۶ قبل از اوج گیری قیام مشروطه، به تهران آمدند و نخستین صفحات موسیقی ایرانی را ضبط کردند که تولید انبوه نداشت.

به گفته "محمد رضا شرایلی"، پژوهشگر صفحه‌نگاری، "اولین بار در سال ۱۸۹۹ میلادی در شهر لندن تعدادی اثر به زبان فارسی توسط "دکتر حبیب احمد" در محل کمپانی گرامافون انگلستان ضبط شد که تا کنون این آثار به دست نیامده‌است. بعد از آن اولین بار در سال ۱۲۸۴ شمسی در تهران نخستین آثار موسیقی ایرانی ضبط شد که باز هم توسط نماینده کمپانی گرامافون

با روی کار آمدن محمدعلی شاه و شروع درگیری آزادی خواهان مشروطه و حکومت او، فضای ایران برای سفر مجدد نمایندگان این شرکت ناامن شد. به همین روی، از گروهی مرکب از "درویش خان" استاد پرآوازه تار، "سید حسین طاهرزاده" آوازخوان، "اسدالله خان اتابکی" نوازنده تار و سنتور و "باقرخان رامشگر" نوازنده بزرگ کمانچه و همچنین "مشیرهمایون شهردار" نوازنده پیانو، "رضاقلی خان نوروزی" نوازنده تنبک و خواننده، "اکبرخان فلوتی" نوازنده فلوت و "حسین خان هنگ آفرین" نوازنده ویولن، دعوت می کنند که برای ضبط صفحه به لندن سفر کنند. این چهار هنرمند اخیر دو به دو با یکدیگر خویشاوند بوده و در مناسب حکومتی و نظام مشغول به کار بودند.

گروه در ۱۲ جلسه صدابرداری، ۲۵۱ اثر روی صفحات ده اینچی و دوازده اینچی ضبط می کنند که آثار ضبط شده در پنج جلسه اول از لحاظ فرم، سازبندی و هنرمندان شرکت کننده کاملاً با آثار ضبط شده هفت روز بعدی متفاوت است. سازهای استفاده شده در پنج روز اول تار، سنتور، کمانچه و تنبک بودند که آواز طاهرزاده را همراهی می کردند و در هفت روز باقی مانده از سازهای غیر ایرانی چون پیانو، ویولن، ارگ دستی، فلوت، قره نی، طبل، اکسیلفون، سوتک و قاشقک استفاده شد.

تصنیف های خواننده شده در این اجراها غالباً از تصانیف ترانه سرای زبده آن سال ها "علی اکبر شیدا" و تصنیف های قدیمی انتخاب شده است. از این نظر نیز آثار به جای مانده از این سفر، یکی از منابع مرجع برای تصنیف های قدیمی است.

هنرمندان سفر لندن پس از پایان ضبط به ایران بازگشتند و چند ماه بعد مشروطه خواهان به حکومت مستبد محمدعلی شاه پایان دادند. صفحات ضبط شده در سفر لندن خیلی زود منتشر شد و در دسترس عموم قرار گرفت و به این طریق به انحصار مجالس درباری و اعیان و اشراف بر موسیقی اصیل پایان داد. منبع: تابناک

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۲۶۰۸/ایران-موسیقی-عطف-نقطه-عکس/>